

13 Ιουνίου 2017

Αριθμ. Πρωτ.: 222400/25376/2017

Πληροφορίες: Κ. Μπαρτζελιώτης (τηλ.:2131306701)

Κ. Λαμπροπούλου (τηλ.:2131306729)

Η. Δεμοίρου (τηλ.: 2131306620)

Γενική Γραμματέα Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Κα Σ. Βρακά

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης

και Κοινωνικής Αλληλεγγύης

Σταδίου 29

101 10 Αθήνα

Θέμα: Άνιση μεταχείριση ανδρών και γυναικών γονέων ανίκανων προς κάθε βιοποριστική εργασία τέκνων ως προς τις προϋποθέσεις θεμελίωσης δικαιώματος σύνταξης γήρατος.

Αξιότιμη κυρία Γενική Γραμματέα,

Ο Συνήγορος του Πολίτη (ΣτΠ), ως φορέας προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών και με αφορμή ερώτημα που δέχθηκε μέσω αναφοράς (με κωδικό υπόθεσης 222400), θα ήθελε να σας επισημάνει το ζήτημα που έχει ανακύψει σχετικά με την άνιση μεταχείριση που εξακολουθεί να υφίσταται μεταξύ ανδρών και γυναικών ασφαλισμένων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης οι οποίοι εντάχθηκαν στον Ε.Φ.Κ.Α. του άρθρου 53 του Ν. 4387/2016 (ΦΕΚ 85 τ. Α'/2016). Το ζήτημα ειδικότερα αφορά τη θεμελίωση δικαιώματος σύνταξης γήρατος που προβλέπεται στην κείμενη νομοθεσία με ευνοϊκότερους όρους σε σχέση με τους λοιπούς ασφαλισμένους, για τις μητέρες ανίκανων για κάθε βιοποριστική εργασία τέκνων, ενώ αναγνωρίζεται στους πατέρες με την πρόσθετη προϋπόθεση να είναι χήροι.

Συγκεκριμένα, με το εδάφιο 4 της υποπαραγράφου Ε.3 της παραγράφου Ε του άρθρου 2 του Ν. 4336/2015, εξαιρέθηκαν από την προβλεπόμενη στο εδάφιο 1 της ίδιας υποπαραγράφου αύξηση ορίου ηλικίας συνταξιοδότησης «*οι μητέρες και οι χήροι πατέρες ανίκανων για κάθε βιοποριστική εργασία τέκνων*». Παραμένει δηλαδή σε ισχύ, ως προς τις μητέρες και τους χήρους πατέρες ανίκανων για κάθε βιοποριστική εργασία τέκνων, το ευνοϊκότερο σε σχέση με τους λοιπούς ασφαλισμένους συνταξιοδοτικό καθεστώς που έχει ως σημεία αναφοράς τα άρθρα 28 § 3 περ. δ' του Α.Ν. 1846/1951 (ΦΕΚ 179 τ. Α'/1951) όπως τροποποιήθηκε τελευταία φορά με το άρθρο 144 του Ν. 3655/2008 (ΦΕΚ 58 τ. Α'/2008), 24 § 6 του Ν. 2084/1992 (ΦΕΚ 165 τ. Α'/1992), καθώς και 10 § 17 του Ν. 3863/2010 (ΦΕΚ 115 τ. Α'/2010).

Σε σχέση με την άνιση αυτή μεταχείριση, υπενθυμίζεται κατ' αρχάς ότι ρυθμίσεις που διαφοροποιούν τις προϋποθέσεις θεμελίωσης δικαιώματος συνταξιοδότησης με κριτήριο το φύλο κρίνονται σταθερά ως ασύμβατες με την αρχή της ισότητας των φύλων, όπως αυτή κατοχυρώνεται στα άρθρα 4 παρ. 2 και 116 του Συντάγματος. Ενδεικτικά αναφέρουμε την υπ' αριθμ. 2435/1997 απόφαση Ολομέλειας του ΣτΕ, που δέχθηκε κατά πλειοψηφία ότι δεν

δικαιολογείται, ενόψει των συγχρόνων κοινωνικοοικονομικών αντιλήψεων, από αποχρώντες λόγους αναφερομένους στη διαφορά του φύλου και ότι αντίκειται στις εν λόγω συνταγματικές διατάξεις η διάταξη του άρθρου 28 § 6 του α.ν. 1846/1951 (όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 5 § 3 του ν.δ. 4104/1960) που προβλέπει διαφορετική μεταχείριση του χήρου ασφαλισμένης ή συνταξιούχου του ΙΚΑ σε σχέση με τη χήρα ασφαλισμένου ή συνταξιούχου του ΙΚΑ, με τη θέσπιση για το χήρο προσθέτων προϋποθέσεων συνταξιοδότησης. Για τους λόγους αυτούς, κρίθηκε ότι ήταν εφαρμοστέο για χήρο ασφαλισμένο το συνταξιοδοτικό καθεστώς που ισχύει για χήρα ασφαλισμένου ή συνταξιούχου του Ιδρύματος. Ομοίως, η υπ' αριθμ 3088/2007 απόφαση της Ολομέλειας του ΣτΕ δέχθηκε κατά πλειοψηφία ότι για τους ίδιους λόγους αντίκειται στο Σύνταγμα η ρύθμιση, σύμφωνα με την οποία οι γυναίκες ασφαλισμένες του Ταμείου Νομικών συνταξιοδοτούνται μετά από 25ετή υπηρεσία, χωρίς άλλη προϋπόθεση, ενώ οι άντρες πρέπει να έχουν συμπληρώσει και το 60ο έτος της ηλικίας τους (άρθρο 17 § 1 του Ν. 4114/1960), καθώς εισάγει διαφορετική μεταχείριση μεταξύ ανδρών και γυναικών και, ως εκ τούτου, αποτελεί αδικαιολόγητη διάκριση λόγω φύλου. Η εν λόγω απόφαση επίσης καταλήγει, ότι «...», «εν όψει της αντιθέσεως προς τα άρθρα 4 παρ. 1 και 116 του Συντάγματος της προσθέτου προϋποθέσεως του ορίου ηλικίας των 60 ετών που τάσσεται μόνο για τους άρρενες ασφαλισμένους του Ταμείου, οι οποίοι έχουν συμπληρώσει χρόνο ασφαλίσεως 25 ετών, εν όψει δε ότι στις λοιπές περιπτώσεις συνταξιοδοτήσεως που προβλέπονται στο άρθρο 17 παρ. 1 του Ν.Δ. 114/1960, ουδεμία διαφορετική μεταχείριση υφίσταται μεταξύ ανδρών και γυναικών ασφαλισμένων, θα πρέπει, περαιρωμένης της προσθέτου προϋποθέσεως του ορίου ηλικίας και οι άνδρες ασφαλισμένοι του Ταμείου να δικαιούνται συντάξεως γήρατος, εφόσον έχουν συμπληρώσει χρόνο ασφαλίσεως 25 ετών, όπως οι γυναίκες ασφαλισμένες».¹ Τέλος, κατά τον ΣτΠ αντίκειται στην ισότητα των φύλων, αλλά και στην εναρμόνιση της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, ερμηνεία του άρθρου 141 § 1 του Ν. 3655/2008 που περιορίζει το δικαίωμα για αναγνώριση πλασματικού χρόνου ασφάλισης σε πατέρα μόνο εφόσον έχει θεμελιώσει το σχετικό δικαίωμα η μητέρα ασφαλισμένη (υπόθεση 185959)².

Στο πεδίο του συνταξιοδοτικού καθεστώτος των δημοσίων υπαλλήλων, θεωρουμένου ως επαγγελματική ασφάλιση, αντίστοιχες ρυθμίσεις κρίνονται αντιβαίνουσες επίσης στο άρθρο 141 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την ισότητα αμοιβών μεταξύ ανδρών και γυναικών (βλ. ιδίως την απόφαση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης της 26^{ης} Μαρτίου 2009 στην υπόθεση 559/07, Επιτροπή κατά Ελλάδος, καθώς και ΕλΣυν Ολομ. 1273/1996, 44/2009, 1938/2009, 3434/2009, 1807/2014, Β' Τμ. 852/2005, απόψεις ΣτΠ στις υποθέσεις 190535 Και 200580³).

Ειδικά, η εδώ εξεταζόμενη περίπτωση του άρθρου 28 § 3 εδ. δ' του Α.Ν. 1846/1951, όπως ίσχυε με την προηγούμενη τροποποίηση (αυτή του άρθρου 27 § 1 του Ν. 1902/1990, ΦΕΚ 138 τ. Α'/1990), έχει κριθεί ως αντίθετη στην ισότητα των φύλων από τον ΣτΠ στις υποθέσεις 15774/2008 και 20817/2009, αλλά και από το Α' Τμήμα του ΣτΕ στην απόφαση 3100/2008. Με την τελευταία αυτή απόφαση, το θέμα παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια για οριστική κρίση, όπου, με την υπ' αριθμ. 1580/2010 απόφαση, το ΣτΕ δέχθηκε κατά πλειοψηφία ότι η εν λόγω διάταξη «παρίσταται ως εξαιρετική, με συνέπεια τυχόν κρίση περί αντιθέσεώς της προς το Σύνταγμα να οδηγεί αναγκαστικά σε μη εφαρμογή της στην ειδική κατηγορία προσώπων, στην οποία αφορά, και όχι στην επέκταση της εφαρμογής της και σε άλλες γενικές ή ειδικές κατηγορίες προσώπων, τις οποίες ούτε κατά το γράμμα της ούτε κατά την έννοιά της διέπει. Επομένως, η προβολή της αντιθέσεώς της προς το Σύνταγμα από άρρενα εργαζόμενο, ο οποίος επιδιώκει, κατ' επίκληση της αντισυνταγματικότητος αυτής, σε επέκταση της εφαρμογής της και στον ίδιο, είναι αλυσιτελής, αφού δεν θα οδηγήσει στο επιδιωκόμενο από

¹ Βλ. επίσης όμοιες ΣτΕ Α' Τμ. 1379/1998, 993/2003 και 3100/2008.

² Βλ.: <http://www.synigoros.gr/?i=health-and-social-welfare.el.amfisbitiseis-plasmatikos-xronos.277106>

³ Βλ. : <https://www.synigoros.gr/?i=health-and-social-welfare.el.suntaxeis.68070>

αυτόν αποτέλεσμα της επεκτατικής εφαρμογής.» Ωστόσο, παρατηρούμε ότι η μεταστροφή αυτή του ΣτΕ εντοπίζεται στις συνέπειες που δύναται να επιφέρει ενδεχόμενη διαπίστωση παραβίασης της αρχής της ισότητας (συνιστά δηλαδή απομάκρυνση από τη δημιουργική εφαρμογή της αρχής της ισότητας⁴) και καταλήγει στην απόρριψη του κρίσιμου αιτήματος, όχι ως αβάσιμου, αλλά ως αλυσιτελώς προβαλλόμενου. Με άλλα λόγια, υπήρξε μετατόπιση στην οριοθέτηση δικαστικής και νομοθετικής λειτουργίας, η επί της ουσίας, όμως, κρίση περί του συνταγματικά ανεπίτρεπτου καθεαυτής της διαφοροποίησης των όρων συνταξιοδότησης με κριτήριο το φύλο, παρέμεινε άθικτη.

As σημειωθεί, τέλος, ότι οι παραπάνω τάσεις εναρμονίζονται και με τη διατυπωθείσα στο επίπεδο της Ε.Ε. αρχή για την εναρμόνιση της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, όπως αυτή περιγράφεται π.χ. στην προαναφερθείσα απόφαση του Δ.Ε.Ε. στην υπόθεση 559/2007 Επιτροπή κατά Ελλάδα: «69 Εξάλλου, στο μέτρο που οι επίδικες διατάξεις του κώδικα σκοπούν, τουλάχιστον εν μέρει, στην προστασία των εργαζομένων υπό την ιδιότητά τους ως γονέων, πρέπει να υπομνησθεί, αφενός, ότι πρόκειται για μια ιδιότητα την οποία μπορούν να έχουν συγχρόνως και οι άνδρες και οι γυναίκες εργαζόμενοι και, αφετέρου, ότι οι καταστάσεις ανδρών και γυναικών εργαζομένων μπορούν να είναι παρεμφερείς όσον αφορά την ανατροφή των τέκνων (βλ. αποφάσεις της 25ης Οκτωβρίου 1988, 312/86, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1988, σ. 6315, σκέψη 14, και Griesmar, προπαρατεθείσα, σκέψη 56).» Παρομοίως, στην απόφαση ΣτΕ 13/2008: «6. Επειδή, περαιτέρω, όπως προκύπτει από τις διατάξεις της οδηγίας 96/34/Ε.Κ. του Συμβουλίου της 3.6.1996 (L 145), σχετικά με την υλοποίηση της συμφωνίας – πλαισίου για τη γονική άδεια, η οποία συνάφθηκε στις 14.12.1995, από τις διεπαγγελματικές οργανώσεις γενικού χαρακτήρα (UNICE, CEEP και CES), όπως τροποποιήθηκε με την οδηγία 97/75/ΕΚ του Συμβουλίου της 15.12.1997 (L 10/16.1.1998), καθιερώνεται στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στις διατάξεις της οδηγίας αυτής, η αρχή της εναρμόνισης (συμφιλίωσης) της επαγγελματικής με την οικογενειακή ζωή, ως φυσικό συμπλήρωμα της αρχής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών, αλλά και ως μέσο για την ουσιαστική εφαρμογή της, με την αναγνώριση στους εργαζόμενους τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα, άνδρες και γυναίκες, αντίστοιχου προσωπικού δικαιώματος να λαμβάνουν γονική άδεια, για να μπορούν να ασχοληθούν με την ανατροφή των τέκνων τους, ώστε να καθίσταται στην πράξη εφικτός, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, ο συνδυασμός των επαγγελματικών τους ευθυνών με τις οικογενειακές τους υποχρεώσεις και ειδικότερα να ενθαρρυνθούν οι άνδρες να αναλάβουν ίσο μέρος των οικογενειακών ευθυνών, λαμβάνοντας γονική άδεια, για να ασχοληθούν και αυτοί με την ανατροφή των τέκνων τους (βλ. ΔΕΚ 18.3.2004, Gomez C-342/2001, 17.6.1998, Hill, C-243-95, 2.10.1997 Gerster, C-1/95, κ.α.).»

Για όλους τους παραπάνω λόγους, ο ΣτΠ εκτιμά ως αναγκαία την ανάληψη σχετικής νομοθετικής πρωτοβουλίας, ώστε το ευνοϊκό καθεστώς που εξακολουθεί να ισχύει για τη θεμελίωση δικαιώματος σύνταξης γήρατος μητέρων και χήρων πατέρων ανίκανων για κάθε βιοποριστική εργασία τέκνων ασφαλισμένων των φορέων κοινωνικής ασφάλισης που εντάχθηκαν στον Ε.Φ.Κ.Α.να καταστεί ουδέτερο ως προς το φύλο. Ως πρότυπο για μια τέτοια παρέμβαση προτείνεται η αντίστοιχη ρύθμιση που ισχύει για τους δημοσίους υπαλλήλους και περιέχεται στην § 16 του άρθρου 56 του Κώδικα Πολιτικών και Στρατιωτικών Συντάξεων (ΠΔ 169/2007, ΦΕΚ 210 τ. Α' 2007) όπως αυτή προστέθηκε με την § 6 του άρθρου 1 του Ν. 4336/2015: «δ. Οι διατάξεις των προηγούμενων περιπτώσεων δεν έχουν εφαρμογή: [...] ββ. Για όσους έχουν παιδί άγαμο και ανίκανο για την άσκηση κάθε βιοποριστικού επαγγέλματος κατά ποσοστό 67% και άνω. Στην περίπτωση αυτή το σχετικό δικαίωμα μπορεί να ασκηθεί μόνο από τον έναν γονέα κατόπιν συναίνεσης και του έτερου γονέα.»

⁴ Βλ. σχόλιο Αθηνάς Πετρόγλου σε Ε.Δ.Κ.Α. 2010/499 επ.

Ευελπιστώντας ότι οι παραπάνω επισημάνσεις θα φανούν χρήσιμες στο έργο σας, παρακαλούμε όπως μας ενημερώσετε για τις απόψεις σας, καθώς και για τις ενέργειες στις οποίες ενδεχομένως έχετε ήδη προβεί ή προτίθεστε να προβείτε. Αναμένοντας την ανταπόκρισή σας, παραμένουμε στη διάθεσή σας για κάθε περαιτέρω πληροφορία ή διευκρίνιση.

Με εκτίμηση

Χρήστος Α. Ιωάννου   Λυκοβαρδή Καλλιόπη
Βοηθοί Συνήγοροι του Πολίτη

Κοινοποίηση:

1. Υπουργό Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης
και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
Σταδίου 29
101 10 Αθήνα

2. Υφυπουργό Κοινωνικής Ασφάλισης
Κο Α. Πετρόπουλο
Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης
και Κοινωνικής Αλληλεγγύης
Σταδίου 29
101 10 Αθήνα